Asiantuntijalausunto: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta

1 § Lain tarkoitus

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta on ongelmallinen. Lain tarkoitus on ymmärrettävä, sillä yleisvaarallisen tartuntataudin aiheuttava koronavirus on merkittävä terveysturvallisuusuhka, ja lisäksi sillä on laajat vaikutukset koko yhteiskuntaan.

Esitetty huoli terveydenhuollon kantokyvyn kestävyydestä on todellinen. Mikäli terveydenhuollon palvelujärjestelmä ei kykene vastaamaan tarpeeseen, tarkoittaa se väistämättä menetettyjä elinvuosia joko suoraan esimerkiksi koronaviruksen aikaansaamaan Covid-19 -tautiin menehtymisinä, tai sitten elektiivisen toiminnan alasajon seurauksena muihin tauteihin menehtymisinä tai hankaloitumisina.

Samalla on huomattava, että jo yli vuoden kestänyt pandemia on koetellut yhteiskuntaa rajulla kädellä myös muulla tapaa. Erilaiset "häiriökustannukset" heijastuvat pitkän aikaa suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen asukkaiden hyvinvointiin. Mielenterveys- ja päihdeongelmat kaikissa ikäluokissa, sosiaalihuollollisen palvelun kasvava tarve niin taloudellisesti kuin lastensuojelun puolella ovat kalliita niin taloudellisesti kuin inhimillisesti. On vaikea arvioida, miten paljon ja millä aikajänteellä niihin liittyy menetettyjä elinvuosia tai muussa muodossa koko elämänmittaisia tragedioita. On kuitenkin selvää, että erityisesti lapsien ja nuorten elämänpiiri pitäisi saada mahdollisimman nopeasti mahdollisimman normaaliksi. Tästä syystä erityisesti heitä koskevat rajoitukset tulisi kyetä pitämään mahdollisimman vähäisinä.

2 § Liikkumisvapauden rajoitus ja kasvomaskin tai hengityssuojaimen käyttö

Laki lähtee siitä, että kielto on välttämätön tartuntataudin leviämisen estämisen kannalta. Jos asiaan tarkastellaan alueiden määrittelyn kannalta, niin Turun seudun kohdalla ihmisten liikkumisen kannalta kuntarajat eivät ole kovin merkittäviä. Tämä näkyy myös virustartuntojen ilmaantuvuusluvuissa ja tartuntojen kehityssuunnassa alueella. Näin ollen esimerkiksi Kaarinaa tulee koskea samat rajoitustoimenpiteet mitä Turkua.

2 §:ssä määritellään myös asetuksen määräajan kesto, max 21 vrk, joka todellisuudessa muodostuu helposti vähimmäisajaksi. Tällä puolestaan on merkittäviä vaikutuksia jo nyt erittäin kovilla oleviin kansalaisiin, erityisesti nuoriin, vaikka rajoitustoimenpiteissä rajataan 2008 syntyneet ja sitä nuoremmat tiukkojen rajauksien ulkopuolelle. Liikkumisvapauden rajoitukset kuitenkin tulevat vaikuttamaan esimerkiksi lasten harrastustoimintaan, jotka eivät ole mahdollisia, koska aikuiset eivät pääse harrastustoimintaa ohjaamaan tai valmentamaan. Kasvomaskin tai hengityssuojaimen käyttövelvoite ei sinänsä ole ongelmallinen.

3 § Poikkeukset liikkumisrajoitukseen

Lakiesityksessä esitetään rajoituksia liikkumisvapauteen ja lähikontaktien rajoittamiseen. 3 § listaa kuitenkin pitkästi poikkeuksia, joihin liittyen liikkumisrajoituksia ei sovelleta. Nämä aikaansaavat helposti ihmisten mielissä ns. porsaanreikien etsimistä, eli etsitään keinoja, joilla kiertää määräyksiä. Tällöin huomio kohdentuu vääriin asioihin eli rajoituksiin, kun huomion tulisi kiinnittyä ihmisten omaan tapaan toimia ja käyttäytyä.

Lähikontaktien rajoittaminen on tavoitteen saavuttamisen ydin, mutta sen onnistuminen ratkaistaan yksilöjen käyttäytymisellä. Rajulla väliaikaisella lainsäädännöllä voidaan ajatella vaikutettavan siihen, mutta jo yli vuoden kestäneen pandemian osalta ennen kaikkea riskiryhmiin kuuluvat ja ns. kuuliaiset kansalaiset ovat jo muuttaneet käyttäytymistapojaan. Toinen osa väestöstä puolestaan on jo niin väsynyt rajoituksiin, että he tulevat pikemminkin kapinoimaan niitä vastaan. On siis epävarmaa, tulevatko esitettävät rajoitukset

ja niihin liittyvät poikkeukset auttamaan sitä väestönosaa muuttamaan käyttäytymistään, johon tulisi kyetä vaikuttamaan.

Pääkaupunkiseudulla ja Turun seudulla, erityisesti keskuskaupunki Turussa, tartunnat ovat keskittyneet tietyille asuinalueille. Sitä selittää merkittävältä osin asuinalueiden sosioekonominen ja kulttuuritaustaan liittyvä väestörakenne. Haaste on monimuotoinen. Ahtaampi asuminen ja sitä kautta kontaktien välttämisen vaikeus asuintiloissa. Kulttuurierot, joissa lähikontakti kuuluu kommunikointi- ja käyttäytymistapoihin. Työ, jota ei ole mahdollista tehdä etänä, jolloin mahdollisia altistumistapahtumia on moninkertainen määrä. Kun tähän yhdistetään helpommin leviävät virusvariantit, joka osalle aiheuttaa hyvin lieväoireisen taudinkuvan, ja osalle puolestaan hyvin hankalan taudinmuodon, on yhtälö erityisen vaikea.

Suurin osa tartunnoista havaitaan samassa taloudessa jatkotartuntoina tai muun lähipiirin parissa. Hallituksen ehdotus ei pääse tehokkaasti kiinni viruksen leviämisen kannalta keskeiseen ihmisten sisätiloissa tapahtuvaan käyttäytymiseen. Edelleen ihmiset voivat hakeutua toinen toistensa luo, mikäli asiaa ei ole ymmärretty tai sisäistetty esimerkiksi edellä mainituista syistä. Eli kun ulkona liikkumista rajoitetaan, ja sitä tulee valvomaan poliisi resurssiensa mahdollistamissa rajoissa, kokoonnutaan sisätiloihin kaverien ja muun lähipiirin kesken. Haaste on siis osaltaan viestinnällinen.

Toinen esitetyn lainsäädännön merkittävä puute liittyy työpaikkoihin. Tartuntaryppäistä merkittävä osa on tapahtunut suurilla työpaikoilla, joissa on pitkät alihankintaketjut, ja joissa toimintatavat eivät ole olleet suositusten mukaisia. Väliaikainen laki ei pääse edelleenkään kiinni näihin työpaikkojen menettelytapoihin, käsihygieniasta huolehtimiseen, ihmisten välisiin lähikontakteihin tai maskien käyttöön. Lisäksi niissä on merkittävä määrä ulkomailta tullutta siirtotyövoimaa, joilla on kielitaidon kanssa puutteita, jotka asuvat ahtaasti, ja joka edelleen liikkuu esimerkiksi Suomen ja Viron väliä.

Esitetty laki kohtelee pk-yrityksiä erittäin rajusti ja jopa epäoikeudenmukaisesti. Esimerkkinä voi käyttää kauppakeskusta, jossa on suuri vähittäistavarakauppa, jonne on lupa mennä ostoksille esimerkiksi elintarvikkeita ostamaan. Samassa yhteydessä asiakas voi ostaa vaikka kengät. Samaan aikaan samassa kauppakeskuksessa sijaitsevaan kenkäkauppaan ei olisi mahdollista mennä. Kenkäkauppayrittäjä saa kyllä mennä töihin, mutta asiakas ilmeisesti rikkoisi lakia ja saisi sakot kenkäkauppaan menemisestä 6 §:n perusteella.

Tällä hetkellä käytössä on jo mm. tartuntatautilain 58 c §, 58 d § ja 58 g §, joiden mukaisesti tiloja on joko suljettu tai ainakin niissä on näkyvästi käytössä käsienpesumahdollisuudet / käsidesit, maskien käyttösuositukset sekä etäisyyksistä muistuttaminen. Kauppakeskukset ja kaupat ovat jo nyt väljiä, eikä niissä liikuta esimerkiksi humalassa, lauleta tai muutoin toimita tavalla, joka lisäisi tartuntataudin leviämistä. Pienyrityksissä asioinnin estäminen ei ole tartuntataudin leviämisen kannalta keskeistä.

4 § Rajoitusten edellytysten seuranta ja asetusten kumoaminen

Tämä on perusteltu pykälä, mutta käytännössä on oletettavaa, että 2 §:ssä mainittu 21 vuorokauden kesto muuttuu vähimmäisajaksi.

5 § Valvonta

Ulkona liikkumiseen liittyen hallituksen esitys ei tuo merkittävää muutosta monenkaan jo valmiiksi tiukkoja sääntöjä noudattaneen elämään. Ne muutokset, joita lainsäädäntö toisi mukanaan, tulevat puolestaan kärsimään valvonnan puutteesta. Poliisilla, jolle valvontatehtävä annetaan, ei yksinkertaisesti ole resursseja partioida siinä määrin näkyvästi joka puolella, että se pystyisi tehokkaasti valvomaan rajoituksia.

6 § Liikkumisrajoituksen rikkominen

Liikkumisrajoituksen rikkomisen sakkomaksun suuruus jää epäselväksi, vaikka perusteluosassa mainitaankin valmiuslain 133 §:n mukainen valmiuslakirikkomus.

7 §, 8 §

Ei huomioita.

Muita huomioita

Tehokkainta epidemian hallinnan kannalta olisi rokotteiden merkittävästi nykyistä parempi saatavuus, ja rokotusten kohdentaminen välittömästi hankalimman epidemiatilanteen alueille.

Jos ja kun rokotteita saadaan, tulee alueilla (kunnilla) olla mahdollisuus joustaa hoitotakuusta, jotta kaikki kynnelle kykenevät henkilöt saadaan antamaan rokotteita.

Toinen näkökulma on jäljityksen toiminnan varmistaminen. Lakiesityksessä todetaan myös sen keskeinen merkitys epidemian hallinnassa. Jotta jäljitystyötä kyetään tekemään riittävällä nopeudella ja tarkkuudella, vaatii myös se osaavaa työvoimaa. Myös tämä perustelee tarvetta voida joustaa hankalimmilla epidemia-alueilla hoitotakuuajoista.

Mikko Pakarinen
sosiaali- ja terveysjohtaja

Antti Sandén
johtava ylilääkäri, tartuntataudeista vastaava lääkäri